135726

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

й Галицька Україна

в 25-ті роковини Його смерти.

Написав і видав

М. ПАВЛИК.

Ціна 25 с.

ЛЬВІВ
в друкарні І. Айхельбергера Ринок ч. 10.
1911.

Не выдает
на дом.

Тарас Шевченко й Галицька Україна

25-ті роковини Його смерти.

Написав і видав
М. ПАВЛИК.

ХАРЬКОВСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННАЯ БИБЛІОТЕКА
16 ЧЕРВ 1926
№ 159726

ЛЬВІВ
в друкарні І. Айхельберґера і Сп. Ринок ч. 10.
1911.

Тарас Шевченко й Галицька Україна.

(В 25-ті роковини його смерти)[1]).

Чимало крови напсував галицьким українофілам оповіщений, в початку Марта с. р., у львівських польських часописях лист одного з найчільнїщих репрезентантів русинофільства, д. М. Драгоманова, писаний до галицьких Русинів з нагоди наближаючих ся 25-их роковин смерти Т. Шевченка, сьвяткованих у Галичинї як українське народне сьвято[2]).

Зачіпаючи за сьвяткованє в Галичинї памяти Шевченка, автор листа зазначує зразу,

---

[1]) Ся статя написана мною по-польськи та поміщена в варшавськім „Przeglądzie Tygodniowym. Nr. 4. Dodatek miesięczny za Kwiecień 1886 roku“ ст. 383—400) п. з. „Taras Szewczenko a Ruś galicyjska. (W dwudziestopięcio-letnią dobę jego zgonu)“, за підписом Р. К. (П. К.) через цензуру; через неї-ж і Драгоманів названий в оригіналї „M. Rusin“ (3. III. 1911).

[2]) Лист вийшов і в українській відбитцї з робітницької газети „Praca“ п. з. „25-ti rokowyny smerty Szewczenka a hałyćki narodowci“.

що день той годить ся не лише на показанє народного та культурного прапора кобзаря, але й взагалї на розвитє ідей і проґрами Українців. Так і робили доси в Галичинї т. назв. народовцї, і то, супроти звісних обставин неначе в ролї повномочників усего українського народу. Та самі народовцї відбігали нераз від Шевченкового прапора. Стало ся се вже в початку 70-тих років, коли дехто з тодїшних авторитетів галицьких народовців, (а власне, додамо від себе, неб. віцемаршал львівского сойму Лаврівський тай о. Качала, прихильні т. зв. угодовій полїтицї) трібували підтягти полїтику Русинів під прапор тодїшньої австрійської маґнатсько-клєрикальної партії. Тодї то, 1873 р., дїйсні прихильники Шевченка з д. Драгомановим на передї, запротестували проти згаданих тенденцій галицьких народовців, і вкупі з тим, як основи полїтики, відповідаючої українським інтересам поклали: федералїзм у справах народно-полїтичних, демократизму справах суспільних і раціоналїзм у справах культурних[1]) (див. „Правда", 1873, ст. 660 і д.). Д. Драгоманів констатує далї, що тепер галицькі народовцї йдуть далеко далї дорогою реакції, нїж навіть у що йно згаданій своїй пробі з 1873 р., проти котрої мусїли тодї запротестувати Українцї поступового табору. Бо тепер галицькі народовцї в газетах і всяких маніфестаціях утотожнили свою полїтику зо змаганями унїятського ультрамонтанїзму і тим самим увірвали остатну нитку, що могла їх вязати з Шевченком, бо надто-ж відомо, що кобзар український найменче був апостолом клєрикалїзму. Отже побоюючи ся, що галицькі народовцї могли би в день Шевченківський розвити свою теперішню ультра-

---

[1]) Раціоналїзм ужитий тут у ширшім розуміню й обіймає всї культурні справи.

монтанську проґраму, котру з анальоґії можна би було вважати проґрамою всеї України, д. Драгоманів мусить знов запротестувати проти такого пагубного надаваня українській політиці краски партійної та реакційної. Він каже, що досить лише глянути на дійсний стан української народности, аби переконати ся, що єї інтересам далеко більше відповідають ідеї й цїли партій проґрессивних, нїж партій реакційних, найменче-ж відповідають єї інтересами ідеї й цїли партії клерикально-ультрамонтанської. Вже те одно, що Українцї держать ся як найріжнїщих основ у релїґійних справах, силує їх до повної невтральности в справах конфесійних, до усуненя їх з полїтики, словом до ляіцізації української полїтики. Автор і надїє ся нарештї, що до протесту його пристануть і инші Українцї від тих, іменем котрих говорить, та що 25-ті роковини смерти Шевченка стануть початком заснованя незалежної поступової української партії, з повищими основами й цїлями.

Отсе зміст ізгаданого листа. Галицькі народовцї, котрі перше впевняли не раз у своїм орґанї „Правда“ і навіть недавно ще в „Дѣлѣ“ (що правда, трохи в иншому редакційному складї!) що вони: демократи, федералїсти славянські, лїберали та поступовцї, взірцем учителя свого Шевченка, що не мають і не можуть мати нїчого спільного з ультрамонтанїзмом, — очивидячки зрадили повищі основи зовсїм, записавши ся під прапор новойменованого станїславівського епископа о. Пелеша, для котрого навіть такий ревний греко католик, як один з дотеперішних проводирів народовців, о. Качала, вийшов — відступником! Супроти сего факту, не я о ся було їм робити що инше, як хиба вдарити ся в груди, або хоть зовсїм не чіпати змісту згаданого листа. І дійсно „Дѣло“ збуло його лише хронїкарською

згадкою, представляючи справу так мовби то д. Драгоманів забороняв народовцям сьвяткувати память Шевченка, додаючи, за одним заходом, що відмовляє д. Драгоманову компетенції промовляти іменем тіснїщої тай ширшої Руси“ (цікаві ми лише, відки „Дѣло“ взяло компетенцію відмовляти єї иншим у загальних справах? Нарештї орґан народовців старає ся замняти справу, кажучи, буцїм то д. Драгоманів нераз доказав, що зовсїм не розуміє, що робить ся в Галичинї.

Розуміє ся, — каже орґан т. назв. общеруської партії „Н. Проломъ“, — що д. Драгоманів не може зрозуміти галицьких народовців, бо тї люде инакше думають, инакше пишуть а ще инакше роблять. Д. Драгоманів домагає ся від них річи неможливої, а то, аби вони признали ся явно до раціоналїзму і були консеквентними демократами, а се їм ненаручно, бо, вони, з одного боку, сягають по митру, а з другого, кокетують із тутешньою шляхтою. „Н. Проломъ“ зве народовців з сеї нагоди фарисеями, котрі чванять ся, що буцїм-то стоять під прапором Шевченка, в дїйсности-ж вони раби, до котрих небіжчик кобзар напевно вчув би глибоку гидь.

Як бачимо, стара партія використала сю нагоду, для вдареня на народовців. Та помиляв би ся той, хто би думав, що вона годить ся зо змістом того листа. Навпаки, вона ним теж потрівожена в своїй позиції, як і народовцї в своїй Причина такого загального затрівоженя те, що лист той поцїлив у найболючіще місце галицько-руського житя — бо підніс доконечність ляіцізації полїтики, о котру майже все розбивала ся і мабуть іще довго розбивати ме ся справа руського руху в Галичинї. Дїло в тім, що, на лихо наше, в хвилину просонку галицької Руси, одиноку єї „інтелїґенцію“ чинили попи, котрі дійшовши до керми руського

руху в Галичині, натурально надали йому виразний клєрикальний характер, пагубні наслідки котрого тягнуть ся крівавою ниткою аж до наших днів. Зловіщий клєрикальний дух розпрістер свої чорні крила навіть на дальші кадри сьвітської інтеліґенції, котра в дни молодости була сильно радикальна, та, дійшовши до практичного виступу, майже все ставала клєрикальна, нетерпима і визначала ся хиткістю поведінки, запропащуючої руську справу, або-ж повною байдужністю до загальних справ. А цїй рецедиві підпадали навіть найкращі, найпоступовіщі одиниці. Тай не диво: условини до цеї рецедиви плили в самій крови руської інтеліґенциї, походячої переважно зі стану духовників або-ж вихованої в тім самім дусї!

Значить, се річ зовсїм натуральна, в таких обставинах; вражає лише те, що в мінути холодної застанови, галицькі патріоти не вбють собі в голову та не возьмуть собі за вказівку до дальшої неподатної поведїнки той явний факт, що, що лиш доброго для своїх народних відродин зробили Русини, то зробили, в хвилину щасливого надиху, проти клєрикалїзму, взавзятій боротьбі з ним, ломлючої його пристаркуваті форми тай започинаючої нові напрями. Нагадаємо лише змаганя перших піонерів руських відродин у Галичині — Маркіяна Шашкевича, Головацького та Вагилевича, далї 60 ті роки т. назв. українського руху в Галичині та ще поступовіщого руху 70-тих років. Ві всїх згаданих фазах свого розвою руський рух у Галичині, справлений був у першій лїнії проти пристаркуватих понять попівства. Завважають нам може, що до піддвигненя руської народности в Галичині причинили ся в значній частині попи. Правда, — але зробили вони се лише завпливом руху зо сьвітським поступовим ха-

рактером, лише яко люде сьвітської просьвіти, сьвітської науки, позакілько вона встигла їх обхопити і — не забуваймо, — зробили се, як кождий з них потакне, в несказано важкій боротьбі з самими собою, зі своїм клерикальним покликанєм тай околом. І на виворот: усякі вспятні прояви в руськім русї Галичини випливають із клерикалїзму. Супроти сеї, ясної як сонце правди — нерозумно, майже божевільно, йти на приману головного ворога руського руху в Галичинї! І що сумнїще, що роблять таке „інтелїґентні" люде, в суперіч сїльському народови, котрому мають сьвітити своїм приміром! Галицькі народовцї манять себе, що ставши на ґрунтї клерикалїзму, мати муть вплив на церковні справи, і навіть, у купі зо старою партією, домагають ся вчасткованя в них сьвітської руської інтелїґенції. Марні надії тай пропащий труд! Так було колись, коли житє руське концентрувало ся в т. назв братствах церковних, що заступали тодї Русинам пізнїщі громади, займаючи ся всїма громадськими а краєвими справами, вдержуючи школи, орудуючи церковним і громадським майном, маючи моральну власть над духовниками своїх парохій, ба навіть над епископами, як се робило колись львівське Ставропигійське Братство, де концентрував ся віками ввесь рух Галичини. І треба додати, що тодї церковні братства на Руси мали в значній частинї сьвітський характер, бо належали до них переважно сьвітські Русини всїх станів і зайнять. Тепер часи змінили ся зовсїм: після скасованя панщини громади були з'орґанїзовані окроме від церкви, на лад зовсїм сьвітський, і взяли в свої руки всї громадські справи; орудуванє школами й т. и. взяв на себе край і держава, братства-ж церковні, до котрих тепер належить ледви по кілька, кільканацять

членів із нижчих верстов, обмежені виключно робленєм ладу в церкві тай орудуванєм церковним майном, котре по закону вже зовсїм не належить до громад, ані до окремих церков, а до релїґійного фонду; духовенство-ж підлягає в справах церковних, значить і в справах братств, зовсїм не сим остатним а власти церковній. Світське руське житє так відчімхнуло ся від гр. кат. церкви, вже не відповідаючої ріжнобічним потребам, що й проводирі народу руського з попів мусять шукати для народу тай для себе в народї — точки опори за межами унїятської церкви — в читальнях, що мають характер зовсїм сьвітський і поступовий. Виїмок чинить ледви кілька читалень, а то на краю галицької Руси від польської сторони та в громадах (головно міських) з переважним впливом польським або жидівським Лише в таких місцях читальні руські, чуючи свою безсильність і боючи ся чужої переваги в своїх справах та майнї, мимохіть мусять тулити ся коло церкви, орґанїзувати відповідні братства. Але се морально найслабші руські читальні...

Коли-ж уся історія руського руху в Галичинї тай теперішнїй його стан находять ся на зовсїм инчій дорозї, то на що-ж класти здорову голову під евангеліє, та ще й сьвітській інтелїґенції? На-що манити себе, що папа й підвладні йому орґани будуть такі наївні, що добровіль допустять руську інтелїґенцію до вчасткованя в справах церкви та що вона з'уміла би таким чином повернути єї в своє знаряде?? Сеся мана сьвітської руської інтелїґенції може лиш іще більше з'ультрамонтанїзувати єї саму, та народної справи не посуне анї на ступінь далї, навпаки може єї лише погребсти.

Зневіра бере чоловіка, коли уявить собі в усїй грозї сю несталість ходу столичної руської інтелїґенції дорогою розуму й поступу. Не-

давно ще здавало ся, що руська інтеліґенція, пройшовши цілий цикль хибних поглядів і внутрішних суперечок, найшла була нарешті вихід у згідній діяльности коло просьвіти народу, коло консолідації його в усякі спілки. Результат спільних змагань Русинів усїх партійних відтїнків і станів, вийшов, як на початок, величезний: протягом кількох років повстало доси в Галичинї й Буковинї поверх 600 руських народних читалень, де сконцентрував ся увесь культурний рух сїльської руської людности. Наскочивши на радикальну культурну течію з боку послїдної та виручуючи ся найпоступовіщими елементами з поміж себе, руська інтеліґенція в Галичинї сама була ще більше сконсолїдувала ся та зрадикалїзувала ся і руський рух у Галичинї почав був розвивати ся ще інтензивнїще Поступ і Русин (не виключачи попів) стали були сїнонїмами; руську справу почали були розуміти лише з сего загального становища руської солїдарности. І ми тій спільній справі посьвятили не одну статю в краю й за границею Коли се і з одного і з другого боку стали давати причини до непорозумінь між галицькою інтеліґенцією. З одного боку, покинули одиноко користне для руського розвою становище, — власними силами й цїлями, стали втягати в гру справи конфесійні, етноґрафічні і по части полїтичні [1]), народовцям же захотїло ся стати до-разу руською урядовою тай ультрамонтанською партією і нуже не лиш елїмінувати з поміж себе, зо страху й нетерпимости, людей, котрі по силам своїм чесно служили й хотїли служити спільній руській справі, а й викидати помалу зі своїх голов і сердець останки здорового розуму —

[1]) Се натяк на тодїшний рішучий нахил москвофілїв до російської (деспотичної) держави, після виелїмінованя з гр. к. церквий Австрії неб. Наумовича (3. III. 1911).

ratio й останки терпимости. Ще в 1882 р. хотїли вони захопити, римську тепер, твердиню сьвятоюрську і задля того делеґати їх, о. Омелян Огоновський та неб Вол Барвінський тицьнули були адмінїстраторови митрополії о. С. Сембратовичеви керму руського народного корабля, не вважаючи на те, що той о. народовець сказав їм щиро, що теперішним часом коло керми руського народного руху повинні стояти сьвітські люде. Ставши митрополитом, о. С. Сембратович розчарував їх так, що самі мусїли виступити проти него в „Дѣлѣ“. Коли се, на лихо, покладено підвалини під нову твердиню — в Станїславові тай покликано на володаря єї другого народовця — о. Пелеша — і галицькі народовцї, з дїйсно едіпівським фаталїзмом для себе, біжать чим борше поклонити ся йому тай просять: прийми нас у своє підданство тай возьми в свої руки керму руського народного корабля! Маленько і розчарують ся страшенно, і, що гірше, значно потягнуть у зад руську справу в Галичинї. Бо треба знати, що о. Пелеш, яко здібнїщий тай хитрїщий від о. Сембратовича сьвященик, до котрого й попи руські мають більшу симпатію і котрий сам рве ся до вчастковавя в руськім русї, — швидче пошкодить йому, на нашу гадку, нїж поможе. З підмогою підвладних йому руських попів, що верховодять у переважнім числї руських народних читалень, о. Пелеш дбати ме надати такому надїйному народному руському рухови ознаку церковну, доволї лише прочитати його пастирські листи та статї в його орґанї „Руси“, для перекони про те. Буде се йому, що правда, дуже важко, та дальшому розвоєви руських читалень безперечно пошкодить, бо викличе серед руської людности, обхопленої читальнями, реакцію в супротивнім напрямі тай може перемінити їх в арену конфесійних суперечок, від котрих

з признаня гідним тактом, держать ся доси з далека. Коли до того прийдуть іше мотиви етноґрафічні й політичні, — а вже й тепер заносить ся декуди на щось таке, — за якими йдуть іще більші репресії з боку кругів урядових, то мати мемо всї дані на те, аби в будуччинї руські народні читальні, або зовсїм хибили своєї культурної цїли, або-ж зовсїм упали... А не кажемо вже про те, що, коли народовцї схотять дїйсно лишити ся й далї на ґрунті клєрикалїзму, то противна сторона тим дужче потягне в иншім напрямі і вся публична діяльність руських партій готова звести ся на домашню конфесійну війну, якої в Галичинї ще не було...

Всяким обми анєм, корченєм і підляганєм реакційним прапорам, руська столична інтелїґенція, протягом остатних кільканацятьох місяців, зробила з свого боку все можливе для прочищеня ґрунту під наступаючу реакцію, дїячами котрої напевно будуть ті люде, котрим тепер підлягають народовцї Чи-ж супроти грозячої руському рухови небезпеки з боку нових реакційних ультрамонтансько-шляхоцьких хмар, уже показуючих ся на овидї Австрії в формі нових законів, — руська столична інтелїґенція і головно народовцї, не одерзнуть ся ще, поки час? Чи, відсунувши на бік усякі конфесійні справи і полишаючи будуччинї розвязанє всяких етноґрафічних і дальших полїтичних питань, руська інтелїґенція в Галичинї не обговорить на ново справи дальшої з г і д н о ї д ї я л ь н о с т и в к о р и с т ь р у с ь к о г о н а р о д у? Чи не згодить ся знов на minimum сьвітських поступових основ тої спільної дїяльности, на те, в чім ні раз не сумнїває ся нїхто, а власне на є в р о п е й с ь к у п р о с ь в і т у н а р о д у в н а р о д н і й м о в і, на двигненє його з морального й матеріяльного упадку і — додамо від себе, — коли не на повну ляіцізацію полїтики, на котру, як завважав справе-

дливо д. Драгоманів, годить ся тепер більшість осьвічених людей в Европі, і в тім навіть чимало щиро-релїґійних людей, — то бодай на конфесїйну терпимість у полїтицї?

Се було би страшенно.

Найфатальнїще для народовців те, що підійшли вони під прапор архи-католика о. Пелеша саме в 25-ті роковини смерти найбільшого, може, з Русинів противника ультрамонтанїзму — Шевченка, коли народовцям яло ся було сконстатувати, о скілько стоять під прапором остатнього. Ось чому се сьвято вийшло слабше нїж було би противним разом і зовсїм не вийшло в користь загального українського прапора.

Не знаємо сказати докладно, чи через деякі муки совісти, почутє критичности свого становища тай побоюванє скандалу, що міг повстати для народовців у першу хвилину через появу згаданого листа, — досить того, що сим разом галицькі народовцї сьвяткували память Шевченка не в день його скону, 26-го лютого (10 марта), але аж 25 марта.

У се сьвято народовцї допустили від себе дуже мало з духа й напряму Шевченка. Панна Г. Бачинська продеклямувала доволї зносно один з його перших, сентиментальних творів — Тополю (перекиненє залюбленої дївчини в тополю, чарами); сильний мішаний хор (женщин і мущин) просьпівав добре в супроводї орхестри замітний твір Шевченка — оду до Основяненка Бють пороги, про безворотний упадок українського козацтва, до котрого твору загально звісний і талановитий український композитор М. Лисенко доробив відповідну, величну музику. Другий твір тогож композитора, увертура з опери Різдвяна Ніч*, відограний був панною А. Бажанською способом надто сильним, зовсїм не питомим українській музицї, виявляючи тим церковну шко-

лу батька єї, о. П. Бажанського, вважаного в Галичині також здібним музиком, хоть, по правді, дуже невидного талану. Його боєвий хор Над Прутом (слова буковинсько-руського поета-дилєтанта та трохи ліпшого музика, І. Воробкевича), просьпіваний на вечірницях, не визначав ся нічим від звичайних хорів. Більше вже зближена до европейської музики була, програна військовою орхестрою, симфонія неб. М. Вербицького, безперечно найталановитїщого з руських композиторів Галичини й Буковини, до котрих між иншими зачисляє ся й проф. Вахнянин, автор кількох зовсїм не поганих пісеньок. Але нащо вперли в проґраму на таке сьвято його Молитву (хор з неістнуючої опери Купало), сего нї раз порозуміти не можемо. Бо важко-ж уявити собі щось більше церковне та слабке. Визначив ся лише хиба початковий і кінцевий уступ орхестри та гарний і сильний голос звісної вже сьпівачки панни Марії Павликівни, доньки львівського пароха Ставропигійської церкви. П. Павликівна вела в згаданім хорі сольову сопранову партію і вже нераз доказала, що має пишний музикальний матеріял. Іще з більшим правом можемо сказати таке про добродія Гушалевича, сина звісного й здібного руського поета, о. Гушалевича. Д. Гушалевич просьпівав власне сольо тенорове (з катаринкової, на жаль!) опери Марти. Ми нераз чули сьпів д. Мишуґи, коли був ще в Ставропигійській бурсї та сьпівав у церкві і можемо впевнити, що тодїшнїй його голос не можна й рівняти з голосом д. Гушалевича. Взагалї, як ми вже сконстатували при нагоді, в Галичинї серед руху послїдних років повстало досить артистичних таланів, хибує їм лише школи й школи, котра навіть д. Шишуґу так дуже підняла.

Дійсною перлою всеї музикально-вокальної частини вечірниць треба вважати хор з опери Назар Стодоля (перерібка з прозаічного твору Шевченка), пісню козаків у неволї турецькій, слова [1]) й музика д. П. Нїщинського. Трудно уявити собі щось більше ревне, українське. І не дивиця: д. Нїщинський — один з найкращих знавців української поезії й музики і при тім чоловік відповідної европейської просьвіти, знаючий і пройнятий особливо старинною грецькою культурою (був професором лїтератури грецької в Атенах). Д. Нїщинський пробував і пера з незвичайним у нас щастєм, а власне переклав дуже гарно на українську мову кілька творів Софокля, Одіссею і взагалї задумує присвоїти українській лїтературі всї найвизначнїщі грецькі твори. В інтересї розвою бідної української лїтератури зичимо йому сего з усего серця, та не менче горяче бажаємо, в інтересї розвою нашої музики, аби швидко видав згадану оперу і взагалї працював далї і на цїм полї. Що за пишне поле мав би тут він або д. Лисенко в Галичинї, де тепер є, при руських читальнях, коло 200 мужицьких і маломіщанських руських хорів, представляючих чудовий музикальний матеріял, котрому однако хибує відповідної школи (у нас і на тім полї панує клєрикалізм!) і, так кажучи, одного животворного музикального духа, що зняв би наших домашніх музиків на висоту европейської музики...

Ось і вся музикально-деклямаційна частина вечірниць,—як на таке сьвято, дуже вбога. Та ми були цїкаві найбільше на промову довголїтнього голови „Просьвіти“, о. Омеляна Огоновського. Вже самий вибір бесїдника був щасливий, бо-ж о. Огоновський визначає ся

[1]) В оріг. хибно: слова Шевченка (2. III. 1911).

повною недостачею фраз і балакучости, котрими грішив сталий бесїдник майже на всїх передущих сьвятах у честь Шевченка — неб. Вол. Барвінський. І тепер промова о. Огоновського визначала ся сонїстністю в обробленю й повагою, та, на жаль, репрезентант народовцїв обминув сим разом властиву проґраму Шевченка (і мусїв зробити се з боязни зачепити теперішній діссонанс у сій справі м ж Шевченком і галицькими народовцями). Піднїсши в першій частинї промови найважнїщі моменти з житя Шевченка, бесїдник задержав ся, що правда, в другій частинї коло розбірки того, на скілько Русини сповнили проґраму Шевченка, а скілько ще лишає ся сповнити, але замісць властивої проґрами Шевченка представник галицьких народовцїв дав сим разом отсї desiderata українських прихильників Шевченка, поставлені ними ще в день його похорону 1861 р., а власне: 1) перевезти тїло його на Вкраїну, згідно з його поетицьким заповітом: „Як умру, то поховайте мене на Вкраїнї", 2) поставити на могилї його памятник, 3) заснувати народну школу імени Шевченка, 4) вдержувати одного або кількох стипендистів в унїверситетах: київськім, харківськім, в одесськім лїцею та в академії штук, 5) видати найкращим способом його твори, 6) призначити надгороду за найкращу біоґрафію поета в українській мові та найкращу критичну розбірку його творів, 7) помогати його своякам і 8 приходити що року будь-кому з найближчих приятелїв небіжчика на його могилу.

Далї сконстатував бесїдник, що доси сповнено лише точки: 1), 5), 7) і 8), сповненя-ж осталих точок бажає собі за других 25 років. Розуміє ся, досить сумно, що й тих осталих точок не сповнено доси, але чи се-ж усе, чого

15972

мають бажати собі галицькі Русини?[1] Чи підпише-ж ся на се вповні хоть один Русин, котрому лежить на серці дальший розвій своєї народности? Чи не мав же би сему богато закинути сам Шевченко? Чи се-ж його дійсна програма, виходяча з його творів і цілого його житя? Ні! галицькі народовці зрадили свого колишнього апостола, заміняли його за о. Пелеша! І все це в хвилину, коли в Галичині все повертає ся в користь первісних основ галицьких народовців, коли все лїзе їм само в руки (величезна саля „Народного Дому“ не могла змістити прихильників Шевченка!) і коли сам руський нарід у Галичині очивидячки починає висловляти ся в дусї Шевченка і його дїйсних прихильників!

А було би так іще більше, як би той нарід мав у руках не перецензуроване народовцями видане декотрих його пісень, а всї без виїмку твори Шевченка[2]...

---

[1] Досить характеристично для теперішнього становища народовців — те, що „Дїло“ не надрукувало промови о. Огоновського і, — як нам казали — не надрукує. Що-ж се за дневник партії, що за партія, що не оповістить навіть оцінки своєї 25-лїтнього впливу Шевченка на Галичину? Не оповістило доси „Дїло“ и телеграм із провінції. Орган народовців у загалї грішить тим, що, коли „Слово“ й „Н. Проломъ“ подібне публїкують у наближних н-рах, що „Дїло“ тратить найкращий момент і потім тягне такі речі, котрі читачі повинні би мати заразже в руках, цїлими тижнями...

[2] Власне має вийти повне стереотипне видане творів Шевченка під редакцією д. М. Драгоманова, котрий перше видав осібно, по українськи та по російськи, з уваґами своїми, найкращу, в християнськім розуміню, поему Шевченка п. з. Марія (Мати Христова).

Сконстатувалисмо вже при инчій нагоді зріст у Галичині культу Шевченка. Особливо тулять ся до свого „батька, приятеля й брата“ члени руських читалень. Досить буде зазначити факт, що нарід руський ставить його тут усе на рівні з австрійським цісарем, культ котрого те-ж росте з читальнями й іменем котрого нарід руський захищає ся тепер від безправних замахів на руські читальні з боку правлячих кругів Галичини[1].

Бачучи сей зріст культу Шевченка між руським народом Галичини, представителї старої партії, котра доси відмовляла Шевченкови всяких заслуг у Галичині і навіть дивила ся на него з гори, як на хохломана, вважали за відповідне зрегабілїтувати Шевченка перед інтелїґентними своїми прихильниками, і тим самим зрегабілїтувати всю партію перед народом, що тулить ся до Шевченка. Зробив се власне торік Н. Проломъ у рядї статей п. з.: „Чѣмъ есть для насъ (Галичанъ) Шевченко?“ що вийшли потім і в осібній брошурі. Автор, один з найрозумнїйших членів старої партії, проф. Ф. Свистун, оцїнює вплив Шевченка на тутешню руську людність зо становища зближеня остатної до інтересів людно-

---

[1] Був час, коли в руських читальнях шановано рівно сесю трійцю: цїсаря, Шевченка и неб. Вол. Барвінського, та від кільнацятьох місяців культ остатного значно впав по читальнях, де його врешті зовсїм і з більшою користю для справи заступити може Шевченко. Вол. Барвінського и зовсїм не яло ся класти на рівні з Шевченком, як намагали ся зразу після смерти небіжчика галицькі народовці. А в тім, тепер самі народовці перестали вже обожати його, ба навіть відрекли са його в однім з головних точок програми небіжчика — радикальній полагоді польсько-руської справи; нашим народовцям давньої дати і сей гр.-кат. українофіл показав ся за радикальним!

сти Россії і доказує, на підставі фактів, що т. назв. український рух у Галичині зовсім не віддалює галицьких Русинів від великого руського сьвіта, навпаки, зближив їх до него, зближає й зближати-ме. Бо симпатії руської інтелїґенції до народу та тїсна звязь їх між собою чинили й чинити муть питанє житя або смерти руської народности в Австро-Угорщині — а ту симпатію збудили й скріпили аж українські твори, а поперед усего Шевченко. Се головно заслуга його й його прихильників, що вибили з голов молодежі шляхоцькі польські ідеї супроти народу тай виперли з розмови між Рунами мови чужі, а завели руську. З підмогою українських авторів, галицькі Русини заінтересували ся більше Україною і тим самим цікаві були дізнати ся щось про справи Россії, де жили й діяли українські твори та їх герої — козаки й простий нарід. „Таким чином,—каже д. Свистун, — завязана вже нитка, за підмогою котрої можна вже счепити дальшу духову звязь між галицькою Русю та рештою русского сьвіта“ (Ст. 22).

Скажемо ще лиш тілько, що автор так влучно та цупко дає есенцію поетичної діяльности Шевченка і так тверезо та правдиво оцінює вплив його на підняте руської народности в Галичині, як доси нїхто з Галичан, коли не числити зовсім доброї зрештою праці одного зі стовпів галицьких народовців, проф. Партицького п. з.: „Провідні ідеї в поезиях Т. Шевченка“ (Львів 1872). Та ся праця ввірвала ся, на жаль, на першім випуску, і нема найменчої надії на скінченє єї в первіснім напрямі, відповіднім духови творів Шевченка, бо тепер, ми певні про се, сам д. Партицький з грозою мусить дивити ся на се своє єретиче дїло.

Sic transit, в ультрамонтанській Галичині, gloria ідеалів молодости...

Львів, 31 Марта 1886 р.

Додаток.

Затитулував я був отсюброшуру зразу так: „Тарас Шевченко й Галицька Україна 25-ти та 50-ті роковини Його смерти“, і гадав дати в ній огляд поступу Галицької України і за послїдне 25 лїте, — але зважив потім, що се неможливо — власне що до культу Шевченка — без огляду сьвят устроюваних сего року в Його честь, — тай таки годї менї тепер написати, швидко, такий огляд. А про те гадаю, що ш. земляки, прочитавши мій огляд стану Галицької України перед 25-ма роками, й самі зміркують, на скілько і в чім ми дїйсно поступили за дальших 25 років, — бо факти того поступу загально-звісні й загально-видні, — а в чім навіть попятили ся, або й не гадали поступати. Я може ще спроможу ся на такий огляд, — а поки що скажу й докажу, що поступ Галицької України за послїдних 25 років, поступ по духу Шевченка, був би немислимий без неб. Драгоманова.

Лист Його до галицьких Русинів 1886 р., з нагоди 25-лїтних роковин смерти Тараса Шевченка, — де, як уже сказано, повторено його-ж гадки з т. назв. в листа правобережних Українців до галицьких народовців з 1873 р., — лист, обговорений у моїй статї, треба вважати

прилюдним рішучим зазначенєм повороту політики української в Галичині на лад европейський, — себ-то: розділу елєментів світських-поступових від елєментів клєрикальних-назадницьких, а поперед усего — окремої від народовців орґанізації чистих українських поступовців або радикалів — основне й консеквентне змаганє Драгоманова, від самого початку його знакомства з Галичанами, від 1871 р. — змаганє, за котре Йому треба було люто воювати навіть із найвиднїщими галицькими поступовцями, в тім числї й з Ів. Франком (1879—1887 рр.), а почасти й зо мною (який рік: від осени 1883 до осени 1884 р.), бо й я тодї думав, що треба нам працювати переважно в народовських орґанїзаціях (їх ґазетах і т. п.), навіть анонїмно (менї инакше й не вільно було!), — хоть, розуміє ся, не покидаючи своїх поступових основ, а вводячи їх поволи. Резони Драгоманова, висказувані менї в листах його до мене, з одного боку, а з другого поведїнка з радикалами народовців, котрі напр „виелїмінували мене з суспільности“ (в осени 1884 р.) за статю мою „Москвофільство та українофільство серед австро-руського народу“ та вчастковане моє в сьвітськім похоронї неб. Ад. Нарольського, — переконали були до решти й мене, що така церковно-сьвітська мішанина як народовцї (а тим більше, розуміє ся, москвофіли!) не здібні не то держати ся стало самі, а бодай терпіти у своїх робітників навіть minimum твердих поступових основ, і що, значить, і менї би вернути ся до давної своєї гадки, що нам, галицьким радикалам доконче треба з'орґанізувати ся незалежно. А про те, треба було ще зо шість років дальшої працї й боротьби Драгоманова, поки він переконав инших радикалів про доконечність елєментарного кроку в поступі Галичини, і довів до заснованя української радикальної партії — в осени 1890 р. (хоть сам

і не вчасткував в формальнім заснованю і не в одному й не годив ся з партією) Від заснованя-ж радикальної партії починає ся в Галичині властиве політичне освідомлене нашої інтеліґенції і, що ще важнїйше, осьвідомлене народних селянських мас: політичне економічне й культурне, тай братане їх з інтеліґенцією, — се-б то введене в житє основного домаганя Шевченка. Се безперечна заслуга українських радикалів, з Драгомановим на чолї.

Для відхиленя можливого непорозуміня що до Драгоманова додам, що він, хоть і клав заснованє окремих радикальних се-б то: чисто-поступових орґанїзацій з ясною й твердою проґрамою, в вугол суспільної діяльности на Україні, але розумів і казав се раз у-раз, що поступ між людьми — особливо в політиці — йде на ширшу скалю дорогою компромісів, се-б то: згодою людей ріжних партій на заведенє чогось загально-користного (головно, в справі вільности людей), при чім, однако, поступові люде не сьміють відрікати ся своїх основ, анї приставати на щось супротивне тим основам, а лише можуть доходити свого етапами, при помочи й людей инчих партій, в тім числї й клерикалів, а властиво людей релїґійних, котрих він навіть шанував, — розуміє ся, коли вони визначали ся щирістю, терпимістю, взагалї культурністю — річи, яких він без'-услівно домагав ся рід людей всїх партій, а поперед усего рід радикалів, — але яких річей і тепер дуже мало між людьми всїх партій на Україні — і се, додам я, найбільше єї горе, найгрізнїйший єї воріг... Як би інтеліґентні Українцї, а властиво всї живучі на Україні інтеліґенти дійсно любили свій рідний край і нарід та його поступ, — то не роспинали би рідного народу на хрестї чи православія чи католіцізму чи чого, а вживали би задля поступу рідної країни й рідного народу навіть

і релїґії й церкви всїх конфесій на Українї, вважаючи їх не за цїль, а лише за спосіб до двигненя-поступу рідного народу, — матеріяльного й духового — поступу, який тепер на всему цівілїзованому сьвітї йде виключно сьвітськими дорогами, хоть часом і в процесіях церковних...

Остатне домаганє виходить із погляду не лише Драгоманова, але й Шевченка, котрий просив же інтелїґенцію на Українї: „обніміте, брати мої, найменчого брата, нехай Матя усьмігнеть ся, заплакана Мати“!... Замість кидати ся, собаками скаженими, на свого брата інтелїґента за те, що той не вірує в ріжні нїсенїтницї забобонні і взагалї марнувати сили свої для чужих інтересів, волїла би вся інтелїґенція на Українї з'єднати ся твердо на однім — увільнити Україну і рідний нарід від усякої темноти й неволї-підданства, — відповідно заповіту незабутного кобзаря — вставати й рвати кайдани. Та про непростиме занедбанє земляками сего заповіту Шевченкового сказано в передмові до брошури моєї п. з. „Михайло Драгоманів як полїтик“.

Для історії додам, що з сею моєю статею (основні гадки котрої я здавна ширив у Галиинї, вустно й письменно) неб. Драгоманів згодив ся вповнї (як писав менї).

Львів, 6. III. 1911.

М. П.

Перепечатано 1948 г.